R.U.R.

Karel Čapek

Kontext

• po 1. sv. válce

Demokratický proud

- spisovatele dem. proudu spojuje aktivní žurnalistická činnost v Lidových novinách (tisk dem. smýšlející populace)
- "pragmatismus" = filosofický směr 20. století, který se zrodil v USA (W. James)
 - pro pragmatismus je charakteristický jeho zvláštní pojem pravdy (kritériem pravdy je zkušenost, praxe jednotlivce)
 - Čapek napsal, že pravdivé je pro nás poznání, které se shoduje s naší zkušeností
 - neexistuje žádná absolutní pravda, ale že pojetí pravdy je relativní
- Josef Čapek Kulhavý poutník
- Ferdinand Peroutka Budování státu
- Karel Poláček Bylo nás pět
- Eduard Bass Cirkus Humberto

Legionářská literatura

- Rudolf Medek Anabáze
- Jaroslav Hašek Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Expresionismus

- Richard Weiner Lítice
- Ladislav Klíma Utrpení knížete Sternenhocha
- Josef Váchal Krvavý román

Imaginativní próza

• Vladislav Vančura - Rozmarné léto, Markéta Lazarová

Katolická próza

- Jaroslav Durych Bloudění
- Jakub Deml Šlépěje

Próza levicově orientovaných spisovatelů

- Ivan Olbracht Anna proletářka, Žalář nejtemnější
- Marie Majerová Siréna
- Marie Pujmanová Lidé na křižovatce

Psychologická próza

- Egon Hostovský Žhář
- Jaroslav Havlíček Petrolejové lampy, Neviditelný
- Jarmila Glazarová Vlčí jáma
- Václav Řezáč Černé světlo

Německy psaná literatura v Čechách

- Franz Kafka Proměna, Proces, Zámek
- Meyrink Golem
- Franz Werfel Čtyřicet dnů
- Egon Ervín Kisch Zuřivý reportér

Autor

- až do konce života redaktorem Lidových novin, časté cesty do ciziny
- zájem o spisovatelovu osobnost byl po 2. sv. válce vyvolán studiemi v zahraničí (v bývalém SSSR) Čapek se dostal na seznam nevhodných spisovatelů
- Čapek nutí člověka zamýšlet se nad otázkami, jež mají existenciální podtext
- citlivost, moudrost, kultivovanost
- Čapek je demokrat a humanista (nade vše ctí morálku a mravnost)
- "pátečníci" = přátelé, kteří se scházeli každý pátek v Čapkově vile a probírali spolu politické, kulturní a jiné problémy doby (TGM, F. Peroutka)
- dlouhá souvětí (popisy, přídavná jména, barevnost, hrátky se slovy, slovní hříčky)
- častá synonyma
- hovorová čeština, archaismy
- přehled, hodně informací o problematice, pozorovací talent, intelekt, nadhled
- laskavost ke čtenáři (čtenáře má za partnera komunikace, oslovení)

- strukturované texty (přehledná, jasná kompozice, postupná a logická argumentace)
- lehké, svěží psaní (i pro složitá témata)
- hlubší myšlenka (psáno pro obyčejné lidi)
- schopnost vyvodit z obyčejných informací obecnější závěr

Další díla

- Proč nejsem komunistou
- · fejetony, sloupky
- Cestovatelské: obrázky z Holandska, Anglické listy
- noetická (poznávací) trilogie Hordubal, Povětroň, Obyčejný život
- distopie: R.U.R., Věc Makropulos (problematika nesmrtelnosti), Krakatit, Válka s Mloky
- Bílá nemoc, Matka (rozpor mezi mužským a ženským vnímáním světa)

Kniha

Obecně

- Čapkovi je jasné, že technický pokrok se ubírá vpřed daleko rychlejším tempem než lidská morálka. To, že Čapek nechal hrozivé situace dojít tak daleko, má svůj smysl - katastrofy se mají stát důrazným varováním! Čapek nevěří, že převratný technický vynález může lidstvu otevřít lepší perspektivy.
- Čapek pokrok v principu neodmítá, jen upozorňuje, že hodnoty života mohou být za jistých okolností ohroženy.
- Čapek varuje před zbožštěním techniky a před zmechanizováním lidského života
- Roboti jsou náhradou lidské práce, mohou být symbolem odlidštěných dělníků či techniky samotné. Také další interpretace mohou být symbolem nemyslícího davu, který vše ničí ("strach" z mas)
- Roboti ve hře ačkoliv se podobají lidem, postrádají cit, neuznávají žádné morální hodnoty
- Dramatický vrchol ve chvíli, kdy má dojít k operování robota Heleny a kdy se objevuje vzájemný cit
- závěr Alquist šeptem: Kam chcete. Heleno, veď ho. Strká je ven. Jdi,
 Adame. Jdi, Evo; Budeš mu ženou. Buď jí mužem, Prime. téměř
 biblický motiv, podobenství, symbolický zrod nového lidstva.
- závěr víra v sílu života, civilizace začíná od počátků
- Čapkův noetický skepticismus = nedůvěra v racionalistické systémy
- Jednotlivé postavy nemají žádnou hlubokou psychologii (není třeba), hra je mementem, postavy jsou jen nositeli určitých životních a morálních postojů (Domin versus Alquist, Radius).
- Odpsychologizováním postav se přesunuje váha na epický děj.

- kolektivní drama jde o problémy celého lidstva, společnosti, nikoliv o osudy a vztahy mezi lidmi
- Čapkovo drama přišlo v pravou chvíli (souvislost s nedávno skončenou válkou a otřesenými hodnotami)
- Slovo robot Josef Čapek (původně labor)
- Souvislost s díle H. G. Wellse, J. Verna apod.
- Zajímavost komunisté po válce Čapka zakázali, ale obliba utopických děl v bývalém SSSR ho vrátila do knihoven
- Předobrazem R.U.R. byla Čapkova povídka Systém

Literární žánr

• tragédie/utopie

Literární druh

• drama

Časoprostor

• fiktivní budoucnost, továrna na Rossumovy univerzální roboty

Kompozice

• předehra a 3 jednání (chronologický postup)

Téma

- varování před technologickým vývojem, který je rychlejší než lidská morálka
- opravdu?
- důležitost a velikost lidstva

Motiv

- protiklady
- křesťanství
- vzpoura
- práce
- technologický vývoj
- cit jako výhradně lidská vlastnost

vypravěč / lyrický subjekt

• er-forma (autor, vševědoucí vypravěč)

Postavy

roboti

- postrádají cit
- jejich původním posláním je sloužit lidem (Marius, Radius, Primus, Helena)

Harry Domin

- ředitel továrny
- · zastánce myšlenky povznést člověka
- osvobodit ho od dřiny

Helena Gloryová

- manželka Harryho
- ztělesnění ženskosti a laskavosti

stavitel Alquist

- šéf staveb R.U.R.
- jeho nejvyšší hodnotou je lidský život a práce

Děj

Úvodní dějství se odehrává v blíže nespecifikované budoucnosti na ostrově výrobny robotů, kde žije pouze 6 mužů. Celou výrobu provádějí roboti. Připluje za nimi pěkná dcera prezidenta Helena Gloryová, která chce roboty zrovnoprávnit a do které se všichni zamilují. Postupně jí vyprávějí příběh vynálezu prvních robotů starého Rossuma a jeho synovce. Nakonec se vdá za ředitele Harryho Domina. Příběh dále pokračuje po deseti letech, kdy už jsou roboti široce rozšířeni. Heleně je smutno z toho, že roboti, ač velmi podobní lidem, nemohou mít city jako lidé, a tak přiměje Dr. Galla, aby začal experimentovat s jejich "duší". Jejich původním cílem bylo vytvořit pro člověka ráj na zemi, aby již nikdy nemuseli lidé umírat hlady a měli všeho dostatek. Jenže upadly mravy, lidé zlenivěli a začali roboty původně určené k práci používat jako vojáky pro své války. Nakonec se několik robotů vzbouřilo, ustanovilo Ústřední výbor robotů a vyhlásilo válku lidstvu, jež drtivě porazilo a nenechalo nikoho přežít. Nakonec dorazili až na výrobní ostrov a pozabíjeli všechny až na Alquista, protože on ještě pracoval rukama (což ho uklidňovalo; věřil, že je práce smyslem života). Jenže roboti se začali opotřebovávat a umírali. Chtěli po něm, aby objevil původní Rossumův výrobní postup, ten však spálila Helena předtím, než ji zabili. Jednou v noci ho vzbudili robot Primus a robotka Helena. Když chtěl jednoho pitvat (kvůli výzkumu), druhý se nabízel místo něj a vůbec se nechovali logicky jako roboti (snažili se navzájem

chránit; záleželo jim jednomu na druhém). Nakonec zjistil, že se mají rádi, a tak je poslal pryč, aby udrželi život a začali s láskou znovu jako Adam a Eva.

Ukázka

```
ALQUIST: Tak tedy, milý Prime, já - - - já musím dělat nějaké pokusy na Gallových Robotech. Záleží na tom všechno
       další, rozumíš?
   PRIMUS: Ano.
   ALQUIST: Dobrá, doveď to děvče do pitevny. Budu ji pitvat.
  PRIMUS: Helenu?
  ALQUIST: Nu ovšem, říkám ti. Jdi, připrav všechno. - Nu tak, bude to? Mám zavolat jiné, aby ji přivedli? PRIMUS uchopí těžkou třecí paličku: Hneš-li se, rozbiju ti hlavu!
  ALQUIST: Tak tedy rozbij! Jen rozbij! Co budou pak dělat Roboti?

PRIMUS vrhne se na kolena: Pane, vezmi si mne! Jsem stejně udělán jako ona, ze stejné látky, stejného dne! Vezmi si
      můj život, pane! Rozhaluje kazajku. Řež tady, tady!
  ALQUIST: Jdi, já chci pitvat Helenu. Dělej honem.
PRIMUS: Vezmi si mne místo ní; řež do těchhle prsou, ani nevykřiknu, ani nevzdychnu! Vezmi stokrát můj život-
  ALQUIST: Pomalu, hochu. Ne tak marnotratně. Copak ty nechceš žit?

PRIMUS: Bez ní ne. Bez ní nechci, pane. Nesmíš zabít Helenu! Co ti to udělá, vzít mně život?
  Alquist dotýká se něžně jeho hlavy: Hm, já nevím - Poslyš, chlapíku, rozmysli si to. Je těžko umírat. A je, vidíš, je lépe
  PRIMUS vstává: Neboj se, pane, a řež. Jsem silnější než ona.
ALQUIST zazvoní: Ach, Prime, jak je dávno, co jsem byl mladým člověkem! Neboj se, Heleně se nic nestane.
  PRIMUS rozepíná kazajku: Jdu, pane.
  ALQUIST: Počkej.
  Vejde Helena.
 ALQUIST: Pojď sem, děvče, ukaž se mi! Ty tedy jsi Helena? Hladí ji po vlasech. Neboj se, necouvej. Pamatuješ se na
     paní Dominovou? Ach, Heleno, jaké ta měla vlasy! Ne, ne, ty se na mne nechceš podívat. Tak co, děvče, je pitevna
 HELENA: Ano, pane.
 ALQUIST: Dobře, pomůžeš mi, viď? Budu pitvat Prima.
 HELENA vykřikne: Prima?
 ALQUIST: Nu ano, ano, musí to být, víš? Chtěl jsem - vlastně - ano, chtěl jsem pitvat tebe, ale Primus se nabídl za tebe.
 HELENA zakryje si tváře: Primus?
ALQUIST: Ale ovšem, co na tom? Ach, dítě, ty umíš plakat? Řekni, co záleží na nějakém Primovi.
 ALQUIST: Ticho, Prime, ticho! - K čemu ty slzičky? Nu bože, nebude Prima. Zapomeneš na něj do týdne. Jdi, buď ráda,
    že žiješ.
HELENA tiše: Já půjdu
ALQUIST: Kam?
HELENA: Abys mne pitval.
ALQUIST: Tebe? Jsi krásná, Heleno. Bylo by tě škoda.
PRIMUS: Nepůjde, Primus ji zastupuje cestu. Pusť, Prime! Pusť mne tam!
PRIMUS: Nepůjdeš, Heleno! Prosím tě, jdi, tady nesmíš být!
HELENA: Já skočím z okna, Prime! Půjdeš-li tam, skočím z okna!
PRIMUS zadrži ji: Nepustím! K Alquistovi. Nikoho, starý, nezabiješ!
ALQUIST: Proč?
PRIMUS: My - my - patříme k sobě.
ALQUIST: Ty jsi řekl. Otevře dveře ve středu. Ticho. Jděte.
PRIMUS: Kam?
```

Figure 1: ukázka